

Referat

Forvaltningssamling 2015 - Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Dato: 21. april 2015

Sted: Landbruksdirektoratet

Deltakere: Se vedlegg

Velkomst og innledning

Direktør Geir Grønningssæter, Landbruksdirektoratet, ønsket velkommen. Han trakk fram at *Utvalgte kulturlandskap* kom bra ut ved evalueringen i fjor, at tildelingen over jordbruksavtalen nå er redusert fra 8 til 6 millioner og at departementene dermed bidrar med like store tildelinger. Videre trakk han fram at det nå har vært en bred gjennomgang av miljøvirkemidlene og at det der ikke er foreslått endringer i ordningen med *Utvalgte kulturlandskap*, bortsett fra en teknisk sammenslåing med tilskudd til verdensarvområdene. Framover blir det viktig å dokumentere at man når mål, ha god og aktiv skjøtsel i områdene og å gjøre områdene kjent. Statsråden er opptatt av verdiskaping og næringsutvikling.

Cecilie Askhaven, Landbruksdirektoratet, tok deretter over som møteleder.

Nytt fra direktoratene v/sekretariatet

Cecilie Askhaven innledet på vegne av sekretariatet.

Årsrapport og administrative rutiner

Årsrapporten viser at arbeidet i områdene går bra og departementene var fornøyd med rapporten. Rapporteringen viser at bruk av midler i områdene endrer seg noe, dette er naturlig fordi vekten på ulike tiltak i områdene vil variere og trolig er også arbeidet er på vei inn i vedlikeholdfase etter å ha vært i en utviklingsfase. Midler til næringsutvikling har økt. Det kan se ut til at fylker/områder har tatt signaler om næringsutvikling på alvor.

Det er viktig å følge opp tiltak, og trekke inn midler som ikke blir brukt. Hjemmel 1 i Saturn blir stengt, alt skal nå legges på hjemmel 2

Kommunikasjon

Vi skal få lagt ut nytt stoff vi har fått inn til nettsiden, og ønsker at alle gjør nødvendige oppdateringer for sitt område. Foreløpig har vi ikke tatt mål av oss til at siden skal være en nyhetsside, ettersom dette er krevende å følge opp. Vi mener siden fungerer bra til generell informasjon og orientering om *Utvalgte kulturlandskap* og de ulike områdene. Til nyheter kan antakelig facebook brukes mer. Vi tar sikte på nytt nyhetsbrev i juni, det blir en egen innspillrunde på det. Vi kommer også til å (gjen)bruke de historiene fylkene lager ifbm departementets nyhetsføljetong i sommer. Adresser for utsending av nyhetsbrev må oppdateres, vi får mange i retur.

- Arne Farup: Ligger det en innsnevring ift SMIL og kulturminner i den nye forskriften?
Svar: Nei. Så lenge du er PT-berettiget kan du søke SMIL på samme tema som før.

Signaler fra LMD og KLD, Geir Dalholt, LMD

Begge departementene har gitt honnør til sekretariatet for arbeidet i 2014. Høydepunktet var samlingen på Lista og honnør til Vest-Agder for godt gjennomført arrangement. Refotografering i områdene er nå godt i gang; formidling gjennom bilder viktig.

Jordbruksforhandlingene står for døren og kravet fra organisasjonene kommer på fredag. Statens tilbud kommer 5. mai. Det er foreslått å slå sammen midlene til *Utvalgte kulturlandskap* og Verdensarv. Dette er rene tekniske endringer. Gjennomføring av regjeringens ambisjon om robuste kommuner kan få betydning for FM-embetene. Vi jobber også med jordvernstrategi og forslag om å oppheve konsesjonsloven. Mye motstand ute mot det.

Eksempler på næringsutvikling og formidlingsaktivitet er viktig å få fram. Vi vil gjerne bidra til å synliggjøre dette. Vi tar sikte på å lage en serie som kan gå ut i sommer med historier, gjerne næringsutvikling, fra utvalgte kulturlandskap. Vi tenker oss en kort tekst, et par bilder og kontakinfo.

Departementene har presset litt på spørsmålet om avtalebasert forvaltning kontra forskrift, fordi det kommer spørsmål i jordbruksforhandlingene om hvem som kan søke, om det er klagerett m.v. Riksrevisjonen spør også om forvaltningen. Det kan være aktuelt å lage instruks/retningslinjer eller forskrift for midlene.

Diskusjon

- Arne Farup: *Utvalgte kulturlandskap* skulle fra starten handle om å vedlikeholde verdifulle landskap. Næringsutvikling var ikke inne i *Utvalgte kulturlandskap* fra starten, men har kommet inn etter hvert. Premissene er dermed endret for de som har engasjert seg i de utvalgte områdene. Politisk press på næringsutvikling må ikke bli for sterkt, det passer ikke for alle områder og grunneiere. Grunneierne og bønder i området har allerede tilpasset sin drift – det er næringsutvikling i seg selv og må verdsettes.
- Geir Dalholt: Viktig at aktiviteten blir synliggjort. Formidling var inne fra starten. Men enig i at næringsutvikling ikke nødvendigvis er tilleggsnæinger, kan være utvikling av landbruksdrift også.
- Jonas Løvås: Tilskudd til *Utvalgte kulturlandskap* er det lille ekstra som bidrar til å opprettholde området. I vårt område er 75 % ikke PT-berettiget, de bruker ferie og fritid til å utføre skjøtsel. Krav om næringsutvikling kan komme til å gå ut over skjøtselen.
- Cecilie Askhøven: Områdene er forskjellige, viktig å huske på grunnleggende mål for ordningen.

Økonomiske og juridiske betraktninger rundt en avtalebasert forvaltningsmodell

Lars Petter Mauseth, Landbruksdirektoratet, innledet om avtalebasert forvaltning eller retningslinjer/forskrift i forhold til Økonomireglementet. Mauseth viste til at kontroll har stor oppmerksomhet for tiden. Det er viktig å sikre tillit og legitimitet. *Utvalgte kulturlandskap* har ikke fulgt krav og rammer i økonomiregelverket fullt ut. Disse kravene kan dra i retning av det bør utarbeides et mer formelt regelverk i form av forskrift for ordningen. Se egen PP-presentasjon.

Diskusjon

- Arne Farup: Områdene er veldig forskjellige og en nasjonal forskrift kan bli en hemsko. Dersom det skal lages forskrift er det viktig å få inn signaler fra fylkene om hvordan de har tolket avtalebasert forvaltning, slik at de regionale ulikhetene – og som fungerer regionalt – kan videreføres innenfor en forskrift. RMP har regionale forskrifter – *Utvalgte kulturlandskap* varierer enda mer. Viktig å ikke miste fleksibiliteten.
- Hilde Marianne Lien: I Vestfold har vi ikke avtaler, men vedtaksbrev der det gis klageadgang på tildelingene (som SMIL). En forskrift hadde vært ryddig.
- Cecilie Askhøven: Direktoratet er ikke i gang med å lage forskrift. Spørsmålet er hvordan vi evt. skal få på plass noe som gjør det litt mer oversiktlig hvordan midlene skal forvaltes – uten å fjerne fleksibiliteten. Hvis det kommer oppdrag fra dep om dette kommer vi til å ha en bred prosess med fylkene. Noen fylker har kanskje ordninger som lettere lar seg innpasse i forskrift (Vestfold).

Erfaringer med forvaltningsmodellen i Vest-Agder, Ole Steffen Gusdal

FM sender ut skjema i mars, der alle foretak i området kan søke på ulike tiltak. Noe er fellestiltak (f. eks. turstier). Søknadsfrist 1. juni – deretter er det synfaring og evt. en synfaring nr. 2 med fagperson. Deretter vurderes om det er aktuelt med avtale. Ikke avtale dersom f.eks bygning er for forfallen. Kan bruker da klage? Ikke oppstått i praksis. Klageadgang er ikke tatt inn i forvaltningsplanen. Tiltak kan også falle bort pga. høyt kostnadsoverslag/høy egenandel eller fordi FM setter krav som eier ikke ønsker å oppfylle. Tiltak kan ligge på vent til neste år, etter prioritering. Bruker avtalemal som er laget sentralt. Synfaring og godkjenning etter gjennomføring av tiltak, deretter utbetaling av tilskudd (godtgjørelse). Får vi forskrift blir det vanlig tilskuddsbrev med formell klageadgang. Kommer til å fungere greit dersom ikke forskriften blir for detaljert.

Diskusjon

- Hilde Marianne Lien: Her er det ikke 10-års avtaler?
Svar: Istandsetting kan ta 2-3 år. Skjøtsel er 3 år. Justert litt etter hvor mye penger vi har.
- Arne Farup: styrken her er den dialogen dere har med grunneieren – som kanskje ender med avtale eller som viste seg å ikke være så lurt. Veiledning underveis er en stor styrke.
Svar: Denne dialogen har vært veldig inspirerende

Erfaringer med forvaltningsmodellen i Oppland, Stig Horsberg

85 % av midlene fordeles som støtte til private grunneiere (1 mill. årlig). Det er den lokale grunneierforeningen som annonserer muligheten for å søke om tiltak. Så langt har det vært rom for å prioritere helt eller delvis alle som har søkt om tiltak. Systemet har mange fordeler og gir stor fleksibilitet, men kan også innebære utfordringer og fallgruver. Se egen PP-presentasjon. Stig informerte for øvrig om Nordiska kulturlandskapsförbundets årsmøte som i år blir 25-28. juni på Tjøtta, med blant annet besøk til utvalgt kulturlandskap på Blomsøy <http://kulturlandskab.org/>

- Cecilie Askhøven: Mulighet for å bruke motivasjonsmidler når det er behov for det.

Erfaringer med forvaltningsmodellen i Sør-Trøndelag, Laila Marie Sorte

Har både avtaler for årlig skjøtsel og søknader med innvilgningsbrev og klageadgang for engangstiltak. Minst 60 % av midlene i Budalen skal brukes på avtaler om beiting og setring. På Tarva ble 30 % av midlene i 2014 brukt gjennom avtaler. Avtaler gjelder for 10 år, museumssetra i Budalen 5 år. Avtalen kan hvile dersom man ikke beiter eller setrer et år. Beløp bør ikke være spesifisert i langvarige avtaler – rammene forandrer seg. Se egen PP-presentasjon.

Diskusjon

- Cecilie Askhaven: Her det tre forskjellige opplegg, mye likt og noe ulikt. Dersom forvaltningen blir mer formalisert med forskrift vil vi ta hensyn til de erfaringene som er gjort. Høres det skummelt ut med forskrift?
- Arne Farup: Ta utgangspunkt i det som positivt i evalueringen. Viktig å være i dialog med grunneierne og gi dem langsiktighet. En avtale er en langsiktig forpliktelse, folk tenker gjennom det de forplikter seg til.
- Øyvind Vatshelle: Det virker positivt å få litt mer kjøreregler – Hordaland har avtalebasert i dag, dialog med grunneiere, litt SMIL-liknende opplegg med kostnadsoverslag. Opplegget er ikke helt gjennomskiktig.
- Byrge Fitje: Skal en evt. ny forskrift også omfatte verdensarvmidlene
- Arne Farup: Vi har en kort SMIL-forskrift og 15 sider rundskriv. Kommer vi i liknende situasjon på *Utvalgte kulturlandskap*?
- Siv Aksdal: Sammenslåing med verdensarv-midlene er ikke uproblematisk, da verdensarv-midlene er et spleiselag bare mellom Landbruks- og Miljødirektoratet. RA har egne midler her.
- Anders Mona: Ser ikke noe stort problem med forskrift, dersom forskriften sier at forvaltningsplanen skal gjelde.
- Nono Dim: Så lenge alt går bra, så går det bra. Når det en sjelden gang oppstår trøbbel så trenger vi noen rammer.
- Knut Fossum, Miljødirektoratet: Innmaten i ordningen er forvaltningsplanen, forskriften kan si det.

Gode mål for områdene – naturmangfold, kulturminner og jordbruk

Møre og Romsdal, Byrge Fitje

Viktigste mål er: Fortsatt drift og opprettholde antall gardbrukere. Andre aktuelle mål: skjøtta areal, dyr på utmarksbeite, artsrike slåttemark, naturbeitemark, beiteskog, turisttrafikken (biler, fotturister, besøk på hytter), restaurerte bygninger, registrering av ulike aktiviteter (bl.a. slåttedag) opprettholde antall avtaler om ulik skjøtsel. Brukerne setter stor pris på ekstramidlene over *Utvalgte kulturlandskap*. Midlene strekker ikke like langt lenger på grunn av kostnadsøkninger. Se egen PP-presentasjon

- Spørsmål fra Stig Horsberg: Er det noe overvåking av utvikling i naturmangfoldet?
Svar: Ja, i Grøvdalen er det et eget prosjekt på dette, men ikke andre steder.

Aust-Agder, Lisbeth Kismul

Hovedmål for områdene er i Aust-Agder er knyttet både til areal, grender, gjengroing, beitedyr og museumsvirksomhet. Det er ingen næringsutvikling så langt. Det er problem med for få beitedyr og gjengroing er det store problemet. I et område går alt til avtaler. Se egen PP-presentasjon.

- Jonas Løvaas: Er det noen som har tenkt på dette med sambeiting og særlig med geit? Geiter er veldig effektive for å holde skogen nede.
Svar: Ikke tradisjon i området i Aust-Agder
- Siv Aksdal: Er utgraving finansiert gjennom *Utvalgte kulturlandskap*?
Svar: Nei, dette er finansiert gjennom fylkeskommunen. Men stor entusiasme for dette blant grunneierne.

Presisering av mål og indikatorer i områdene. Lise Hatten, Miljødirektoratet

Sekretariatet ikke er kommet så langt som planlagt når det gjelder mål for områdene. Antar de fleste mål er på plass i forvaltningsplaner og skjøtselsplaner, men at det er behov for bedre strukturering. Sekretariatet får mange spørsmål fra departementene, og har ikke alltid svar. For å kunne forsvare ordningen må vi ha tall og kunne gi konkrete svar på spørsmål. Det kan tenkes en rekke indikatorer for hvert hovedtema (jordbruksdrift, naturmangfoldverdier, kulturminneverdier, næringsutvikling, formidling). Hva som er aktuelt kan variere fra område til område. Kanskje bør det utarbeides en meny, der områdene kan plukke de indikatorene som er aktuelle. Se egen PP-presentasjon. Det vil komme et oppdrag til fylkene om utarbeiding av mål for områdene i 2015.

Diskusjon

- Hans Christian Lund: En måte å måle effekt på er å se på hva som hadde skjedd i landskapet uten satsingen på *Utvalgte kulturlandskap*
- Arne Farup: Bør se på hovedmålet for *Utvalgte kulturlandskap*-satsingen. Evalueringen tok utgangspunkt i målet for 2008-09, senere er målet utvidet. Hvis vi skal lage mål for *Utvalgte kulturlandskap* må vi få hovedmålet formulert fra sentralt hold. Mye av det som er vist/foreslått er indikatorer. Dette sier noe om medisinbruken, men ikke hvordan pasienten har det. Fagfolk må inn for å se nærmere på tilstand.
- Åsmund Tysse: Andre parametre kan være aktuelle. I Buskerud har vi med målsettinger for jord; dvs holde jorda i god hevd (pionerblanding og bruk av kompost) og jordas økosystemtjenester som karbonbinding og vannrensing.
- Knut Fossum: Vi lager ikke eget overvåkingsopplegg for *Utvalgte kulturlandskap*. Tilstand bør måles gjennom eksisterende programmer. Vi må gjøre dette enkelt.
- Nono Dimby: Hva trenger vi å vite regionalt og lokalt? Tall er en ting, men holdninger, verdier, stolthet og identitet er også viktig. Dersom vi får fram dette kan vi kanskje etter hvert få områder som drives uten tilskudd.
- Jonas Løvaas: Alle arealer er marginale områder som er på vei ut. Ikke aktive bruk i mange områder. Et aktuelt mål kan være antall timer frivillig innsats som blir nedlagt pr dekar
Svar fra Cecilie Askhaven: Det stemmer ikke at alle områdene er marginale. Noen er i aktiv drift.
- Ole Steffen Gusdal: Er det laget en mal for evaluering av skjøtselsplaner slik at den skjer likt i alle områdene?
Svar: Nei, det er ikke laget mal. Dette diskuteres videre.

Refotografering og webløsning

Oskar Puschmann, Skog og landskap, innledet om kjøreregler for en vellykket refotografering. I 2010 startet fotoprojektet i *Utvalgte kulturlandskap* – også for å forankre prosjektet hos innbyggere i områdene uten tilknytning til landbruk. Selve refotograferingen er en tredelt prosess, men i tillegg kreves det en del forarbeid. Dette forarbeidet tar alt for mye tid. Her kan kommuner, fylkesmann og fylkeskommune gjøre mye for å bidra. Merking og navning av bilder er også viktig og tar mye tid. Se egen PP-presentasjon.

Ragnhild Hoel, Riksantikvaren, orienterte om sekretariatets planer for løsning av lagring og tilgjengeliggjøring av bilder. Lagring vil bli gjort i samarbeid med RA, som har overordnet ansvar for fotoarkiv i miljøforvaltningen. Skog og landskap har allerede etablert nettsiden www.tilbakeblikk.no for formidling av refotografering. De har i samarbeid med programleverandøren PressIT foreslått en webløsning basert på samme prinsipper, med bruk av kart og mulighet til å klikke seg inn på

fotosteder. Det er satt av en pott på kr 100 000 av de sentrale midlene til dette. Ny løsning skal også tilpasses mobil/iPad.

Diskusjon

- Stig Horsberg: Er dette en løsning for å legge ut nesten hva som helst av bilder fra områdene?
Svar: Ja, både enkeltbilder og bildepar kan legges ut. Oskar: Få med bildetekst om hva man ser, særlig på gamle bilder.
- Arne Farup: Interesse for gamle bilder i historielag mv., ut over bildepar. Har dere anbefalinger om database/programvare som kan brukes til slikt?
Svar: I Nordherad har de gjort noe av dette, se dit.
- Sekretariatet vil oppdatere notatet om *Prosess for gjennomføring av fotografering* og sende ut til alle. Årets fylker er Vestfold, Telemark og Vest-Agder, samt Blomsøy i Norland.

Skilting og profilering – status veien videre

Innledning ved Lise Hatten, Miljødirektoratet

Gode skilt koster litt penger, men er viktig. Det beste er å bruke denprofilen som er utarbeidet. Det er laget ny merkevare- og besøksstrategi og felles logo for Norges nasjonalparker, andre verneområder og nasjonalparkkommuner og -landsbyer, og det kan være aktuelt å vurdere samordning av profilering. Profilbanken for *Utvählte kulturlandskap* ble gjennomgått (søk i søkefeltet på «profilbank» på Miljødirektoratets nettside for å finne denne). Ofte kan det være aktuelt å bruke det gjennomsliktige PNG-formatet, f.eks. dersom man skal ha logo på et bilde. Noen hovedpunkter i felles formidlingsstrategi ble også gjennomgått. Se egen PP-presentasjon.

Erfaringer og status i Buskerud, Åsmund Tysse

Vi har skilt på fire nivå. Har planlagt store skilt ved hovedveiene, men så langt har vegvesenet sagt at de ikke vil være en reklameinstitusjon for kulturlandskap. Vi utfordrer direktoratene til å ta denne kampen med vegvesenet. Tre andre skiltnivå jobber vi med. Vi synes de er dyre, men vi nærmer oss bestilling. Vi skal ha skilting ved kulturminner (Halvdanshaugen, kalkovn) og også skilting ifb. med tiltakene knyttet til jord. Se egen PP-presentasjon.

Erfaringer og status i Troms, Cathrine Amundsen

Her jobbes det med tilrettelegging i forhold til E6 i Skardalen. Lang prosess med Statens vegvesen for å få til skilting/tilrettelegging. Bør være offentlig instans, kommune eller FM, som tar kontakt med vegvesenet, ellers går prosessen svært langsomt. Alle tiltak må inn i en trafikksikkerhetsplan. Se egen PP-presentasjon

Diskusjon

- Lise Hatten: Alle tre direktorater har årlige direktørmøter med vegvesenet. Evt. også formulere felles brev til vegvesenet.
- Greit nok med flere logoer, men hva med hele skiltmalen, de er jo forskjellige.
- Knut Fossum: I alle områder er det mange som vil ha sin logo. Den endelige løsningen på samordningen har vi ikke.
- Karoline Finstad Vold: Ting som ligger under samme departement må kunne samordnes.
- Sekretariatet vil lage en mer detaljert «manual» for bruk av den grafiske profilen. Blant annet gjelder dette når «vanlige folk» skal bruke fonter og farger i word – da må det gjøres tilpasninger.

Avslutning

Møteleder Cecilie takket for møtet og for engasjement fra salen. Oppfølgingspunkter som kan tenkes litt gjennom hjemme er spørsmålene rundt forskrift, hva som er gode mål for områdene, innsamling av bilder og fotografering i områdene.

Landbruksdirektoratet sender ut adresseliste for korrigerings. Vi får en del nyhetsbrev i retur pga. adresser som ikke er oppdatert.

Det vil også bli sendt ut en elektronisk evaluering av møtet. Kom gjerne med innspill på innhold til neste forvaltningssamling.

Vedlegg: Deltakerliste**Forvaltningsamling *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* 21. april 2015**

	Fornavn	Etternavn	Organisasjon
1	Therese	Elfstrøm	Fylkesmannen i Østfold
2	Marit	Sand	Nannestad kommune
3	Jonas Løvaas	Gjerstad	Regionkontor landbruk / Oslo kommune
4	Karoline Finstad	Vold	Fylkesmannen i Hedmark
5	Elisabeth	Seip	Hedmark fylkeskommune
6	Stig	Horsberg	Fylkesmannen i Oppland
7	Magnhild	Apeland	Oppland fylkeskommune
8	Åsmund	Tysse	Fylkesmannen i Buskerud
9	Per Rønneberg	Hauge	Fylkesmannen i Buskerud
10	Lisa Grenlund	Helgesson	Landbrukskontoret for Ringerike og Hole
11	Hilde Marianne	Lien	Fylkesmannen i Vestfold
12	Anne	Aasmundsen	Fylkesmannen Telemark
13	Lisbeth Svendsen	Kismul	Fylkesmannen i Aust-Agder
14	Ole Steffen	Gusdal	Fylkesmannen i Vest-Agder
15	Hans Christian	Lund	Vest-Agder fylkeskommune
16	Nono	Dimby	Fylkesmannen i Rogaland
17	Øyvind	Vatshelle	Fylkesmannen i Hordaland
18	Kari	Mostad	Fylkesmannen i Hordaland
19	Knut	Åland	Sogn og Fjordane fylkeskommune
20	Trude	Knagenhjelm	Fylkesmannen i Sogn og Fjordane
21	Byrge	Fitje	Fylkesmannen i Møre og Romsdal
22	Siv	Aksdal	Møre og Romsdal fylkeskommune
23	Geir	Moen	Fylkesmannen i Møre og Romsdal
24	Laila Marie	Sorte	Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
25	Anders	Mona	Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
26	Lars	Forseth	Nord-Trøndelag fylkeskommune
27	Arne	Farup	Fylkesmannen i Nordland
28	Cathrine	Amundsen	Fylkesmannen i Troms
29	Ellen Marie	Winther	Fylkesmannen i Finnmark
30	Marit Annie	Larsen	Fylkesmannen i Finnmark
31	Oskar	Puschmann	Norsk institutt for skog og landskap
32	Geir	Dalholt	Landbruks- og matdepartementet
33	Guro	Bolstad	Landbruks- og matdepartementet
34	Elisabet	Haveraaen	Klima- og miljødepartementet
35	Lise	Hatten	Miljødirektoratet
36	Knut	Fossum	Miljødirektoratet
37	Ragnhild	Hoel	Riksantikvaren
38	Lars Petter	Mauseth	Landbruksdirektoratet
39	Kari	Stuberg	Landbruksdirektoratet
40	Anna Kristin	Ulfarsdottir	Landbruksdirektoratet
41	Carl Erik	Semb	Landbruksdirektoratet
42	Per Guldbland	Solli	Landbruksdirektoratet

